

## IRODALOM

### FOLYÓIRATCIKKEK

*World population monitoring, 1999 – Population growth, structure and distribution.* (A világnépesség alakulásának figyelemmel kísérése, 1999 – Népeség-növekedés, a népesség szerkezete és megoszlása.) Population Newsletter, 1999/67. 8–11. p.

A 20. század utolsó negyedében a világ demográfiai helyzete lényegesen megváltozott. A világ népessége 4 milliárdról 6 milliárdra nőtt. Ugyanakkor a népesség-növekedés üteme az 1970-es évek első felére jellemző évi 2 százalékról 1998-ra 1,3 százalékra mérséklődött; az egy családra jutó átlagos gyermekszám 4,5-ről 2,7-re csökkent; a születéskor várható átlagos élettartam 58 évről 65 évre emelkedett; a városi népesség aránya 36 százalékról 47 százalékra nőtt; a 10 millió feletti lélekszámú megavárosok száma 5-ről 18-ra emelkedett.

Az ENSZ közepes termékenységgel számoló, legvalószínűbbnek tartott népesség-előrejelzése szerint 2050-re a világ népessége megközelíti a 9 milliárdot. 1998-ban a népesség 80 százaléka, öt ember közül négy, a fejlődő országokban élt. A népesség éves növekedésének ekkor 96 százaléka ezekből az országokból adódott.

A 100 milliós vagy annál nagyobb népességű országok száma 1950-ben 4, 1998-ban 10 volt, míg 2050-ben várhatóan már 18 lesz. 1998-ban a világ legnagyobb népességű országa Kína volt 1,3 milliárd lakossal, amit egymilliárd lakosával India követett. 2050-re várhatóan India lesz a legnépesebb ország 1,5 milliárd lakossal.

A várható élettartam kitolódása mögött döntően a csecsemőhalandóság csökkenése áll, ami az 1970-es évek elején ezer élveszületésre számítva 93 volt és az 1990-es évek végére 57-re csökkent. Ebben a fejlődő országokban a fertőző és a paraziták által terjesztett betegségek ellen vívott sikeres harc játszott meghatározó szerepet. Az ezen a téren még megoldandó feladatokat jelzi, hogy világméretben az összes haláleseteknek több mint 40 százalékát az előbbi betegségek, a szülőanyák elhalálása és a születés körüli halálozás okozza. Az AIDS főként az afrikai országokban szedi az áldozatait. A kelet-európai országokban különösen magas a felnőtt férfiak halandósága, amiért a nem fertőző betegségek, a balesetek és az erőszakos halálesetek a felelősek.

Az alacsony termékenységgű fejlett országokban a népesség-növekedésben egyre nagyobb szerepet játszik a nemzetközi vándorlás. Az utóbbi méretét jelzi, hogy 1998-ban a más országba költözők száma 125 millió fölé emelkedett. A fejlett országokban a népesség előregedésével összefüggő társadalmi és gazdasági problémák adnak tennivalót a kormányok számára.

A 15 év alatti népesség aránya 1998-ban a fejlett országokban 19, a fejlődő országokban pedig 33 százalékot tett ki. A fiatalok növekvő száma az utóbbi országokban az oktatás, majd a munkavállalás és az önálló lakáshoz jutás vonatkozásában támaszt egyre nagyobb követelményeket.

Noha az idősök száma jelenleg lényegesen kisebb, mint a fiataloké, a két korosztály eltérő növekedési üteméből adódóan a fejlődő országokban lényegesen gyorsabban emelkedik, mint a fejlett országokban. Az idős korosztályon belül a 80 éven felüliek jelentik a leggyorsabban növekvő csoportot.

A 20. századra a népesség városokba tömörülése a jellemző. A század végén a városi népesség növekedése, aminek közel fele adódott a városokba költözésből, immár háromszor olyan gyors volt, mint a vidéki népességé. 1998-ban a világ három legnagyobb városa Tokió (28 millió), Mexikó City (18 millió) és São Paulo (17 millió) volt. A 2015-re várható sorrend: Tokió (29 millió), Bombay (26 millió) és Lagos (25 millió). Ekkor várhatóan 26 város lakossága haladja majd meg a 10 millió főt, amiből 22 a fejlődő országokból kerül ki. A népesség vidéken tartására irányuló erőfeszítés (erőforrás-allokáció, infrastruktúra fejlesztése) ez ideig mérsékelt eredménnyel járt. A világgazdaság globalizálódása és a világkereskedelem növekedése inkább a városok növekedésének kedvez.

Sz. K.

MONNIER, A.: *La population de l'Europe: 1950–2050*. (Európa népessége: 1950–2050.) Population et Sociétés, 2000/353. 1–4. p.

A szerző összefoglaló jellegű, Európa legfőbb demográfiai mozgásait áttekintő írása 35 állam statisztikai adatait használja fel, és ezekből vonja le következtetéseit. A szóban forgó országok: az EU 15, Málta, Izland, Norvégia, Svájc, Közép-Európa 12 országa, 6 kelet-európai ország és végül Oroszország, ahol a népesség 90%-a az Ural nyugati oldalán él. Ma ezek az országok összességükben 726 millió lelket számlálnak. 1950 óta a népességnövekedés 182 millió volt, azaz 33%-os (ami évi átlagos 0,57%-os növekedést takar). Mindez pedig azt jelenti, hogy a születések 173 millióval meghaladták a halálozások számát, a vándorlási egyenleg pedig csak 9 millió főt tett ki. Az elkövetkező ötven esztendőre az ENSZ népesedési előrejelzései három lehetséges termékenységi fejlődési irányt vázoltak fel a jelen helyzetből kiindulva, amikor is a házasság termékenységi mutató Európa egészére számítva: 1,6 gyermek/házasság nő, a lehetséges irányzatok pedig a következők:

- a) folyamatos termékenységcsökkenés, annyira, hogy az egy házasság nőre jutó gyermekszám 2050-re 1,3-ra csökken;
- b) enyhe emelkedés, melynek eredményeképpen a házasság termékenységi mutató 1,8-ra növekszik;
- c) erőteljes növekedés, 2050-re 2,2-es házasság termékenységi mutatóval.

Az Egyesült Nemzetek demográfusai feltételezik, hogy a halálozások száma tovább csökken; a várható élettartam a férfiaknál 69-ről 77 évre, a nőknél 77-ről 83 évre növekszik, a vándorlás pedig pozitív egyenlegű lesz (több lesz a bevándorló, mint a kivándorló).

A továbbiakban a szerző a népesség növekedésének jellemzőit vizsgálja. Az 1950-es években csaknem állandó jelleggel 1% körüli volt az évenkénti növekedés, majd az 1980-as évek közepe felé a növekedési hányad szabályszerűen csökkent, elérve a 0,3%-os nagyságrendet. Egy rövid fellendülés után újra csökkenni kezdett, mégpedig felgyorsult ütemben, mígnem 1996-ra negatív lett.

Az 1950-es évek stabilitása ellentétes tendenciák következménye volt: nyugaton meggyorsult a növekedés, míg keleten lelassult. Az eltérés különösen a legutóbbi tíz esztendőben feltűnő. A berlini fal leomlása óta Kelet-Európa népességnövekedése, mely húsz esztendőn át évi 0,7% körüli szinten állandósult, kevesebb mint tíz év alatt 1993-

tól évi +0,5-ről −0,5%-ra csökkent. Ettől kezdve kelet-Európa népessége nyolcmilliószoros veszteséget szenvedett. Nyugat-Európa népessége pedig tovább növekszi, igaz ugyan, hogy csökkent mértékben (0,2%).

Kelet és Nyugat között a növekedés összetevői ugyancsak eltérőek. Nyugaton 1950 és 2000 között 15%-os volt a népesség össznövekedése, mely a nettó bevándorlásból következik, míg keleten a bevándorlási egyenleg negatív.

A természetes szaporodási mutató nyomon követhető megállapítható, hogy az 1950-es években 10–11 ezrelékes állandóság volt jellemző. 1975 óta 5 ezrelék alá ment ez az érték és az 1990-es években ez utóbbi mozgás felgyorsult.

Sok országban növekvő a halálesetek száma, szemben a születésekével, más országokban a születések csökkennek. Európa egészét tekintve több a haláleset, mint a születés. Németországban 1969-ben tapasztalták először, hogy a halálesetek száma meghaladja a születéseket, ettől kezdve folyamatos csökkenést regisztráltak a természetes szaporodás terén, mely kumulálódott és így meghaladta a 2,6 millió főt. Ausztriában, Dániában és Magyarországon az 1970-es és az 1980-as évek során ugyancsak negatív természetes szaporodást (fogyást) regisztráltak, de ez enyhének volt mondható. Mindent egybevetve, az 1980-as évek végéig a születések számának csökkenése bizonyos határok között mozgott. Az 1990-es évek elejétől Kelet-Európa csaknem valamennyi országában megnőtt a halálesetek száma és jóval meghaladta a születéseket. Az évtized közepe óta a teljes csökkenés elérte az évenkénti 1,4 millió főt.

A természetes szaporodás negatív értékbe torkolló hanyatlása meggyorsult Kelet-Európában. Ily módon az alacsony termékenység csökkenti a születések számát (évente 12 millióról 8 millióra), ami kissé gyorsabban növekszik, mint a népesség.

Ezt követően a szerző a népesség öregedését helyezi nagyító alá. Németországban, Olaszországban és Spanyolországban már napjainkban olyan idős (60 éves és idősebb) a népesség aránya, ami Európára a következő húsz esztendőben lesz jellemző. Megállapítja, hogy az európai lakosság száma, mely jelenleg a Föld lakosságának 12%-át adja, 2050-ben már csak 7% lesz. Ez 1950-ben 22% volt.

Ami az Európai Unió népességének alakulását illeti, különböző elképzelések lehetségesek. Két konfigurációra: az EU 20 tagországra, illetve 25 tagországra bővülésére vonatkozólag is végeztek számításokat. Úgy tűnik, a tagországok számának növekedése nem fogja megváltoztatni a kialakult tendenciákat a népességcsökkenés terén, sőt valószínű, hogy minden egyes új tagország belépése gyorsítani fogja a népességcsökkenést az EU 15 ország adataihoz képest. 2020 és 2050 között az Unió kibővítése meggyorsíthatja a népességcsökkenést.

L. M.

LÉVY, M. L.: *La population de la France, 1995–1997*. (Franciaország népessége 1995 és 1997 között.) *Population et Sociétés*, 1998/333. 1–4. p.

A cikk írója a fiatalok számának csökkenését, az időskorúak számának emelkedését, valamint a házasságkötések számának mérséklődését vizsgálja Franciaországban 1995–1997 között.

1998. január 1-jén az INSEE Franciaország népességét közel 59 millióra becsülte. A 20 év alatti fiatalok száma csökkent, viszont az idősebb népesség száma emelkedett a 20 évvel ezelőtti adatokhoz képest.

Lévy szerint a 20 évnél fiatalabbak számának változása legfőképpen attól függ, hogy évente hányan lépnek be ebbe a korcsoportba, azaz az újszülöttek számától és azokétól, akik elérték a 20. életévüket, ők viszont elhagyják ezt a korcsoportot. Azért, hogy a fiatalok csökkenő tendenciája megálljon feltételezi, hogy a születések számának szükséges emelkedni.

Ez természetesen a termékenység fellendülését feltételezi, amelyet semmi nem jelez Franciaországban. 1997-ben a befejezett termékenységi mutató 1,71 gyermeket becsült nőként, ez szinte azonos az 1995-ös és az 1996-os adattal. A 20 évnél fiatalabb népesség aránya 1996 elején érte el 34,2%-kal a maximumot, 1998 elején ez az arány 25,8% volt.

A várható élettartam fokozatosan emelkedik, ezzel párhuzamosan a korpiramis tetején szabályosan emelkedik a 65 éves és idősebb korúak száma és aránya. A népesség öregedésének ezen jellemzője, a korpiramis „tetején” kapcsolatban van az élettartam meghosszabbodásával, ami az 1980-as évek folyamán erősen felgyorsult. A növekedés még 2 év volt 1985-től 1993-ig (azaz a 8 év alatt) 71,3-ről 73,3-re emelkedett a férfiaknál és 79,4-ről 81,4-re változott a nőknél. De a növekedés már nem volt egészen 1 év 1993 és 1997 között. A születéskor várható élettartamot 1997-ben 74,2-re becsülték a férfiaknál, ami 4 év alatti 0,9-es növekedést jelent és a nőknél (ez csak 0,7 év) 82,1 év. Bár ezek az adatok nem véglegesek, valószínű, hogy az élettartam növekedésének folyamata lassúbbodik, főleg a nők esetében és elkezdődik a férfiak és a nők közötti különbség lassú csökkenése, ami Franciaországban különösen magas.

A férfiak és a nők közötti élettartam különbség természetesen visszahat mindkét nem tényleges számára és arányára a teljes népességben.

A várható élettartam növekedése ellenére a népessége öregedik, a halálozások száma és aránya stabilizálódik.

Végül a cikk szerzője ismertet egy INSEE által kidolgozott hipotézist, amely az 1990-es évi népszámlálás eredményeire épül és kb. 1,8 gyermek szaporulatot feltételez. Ennek alapján a születések száma majdnem megegyezik a halálozások számával, és feltételezik, hogy évente közel 50 ezer személy vándorol be Franciaországba.

A cikk írója ismerteti, hogy milyen lenne a kívánt korpiramis ebben az esetben. Egy országban, ahol évente 800 000 születés lenne minden évben, és ahol minden lakos egyformán 80 évet élne, a korpiramis téglalap alapú lenne, amelynek mind a 80 korágán 800 000 lenne a lélekszám, így 64 millió lenne a lakosok száma, amelynek egynegyede lenne a 20 évnél fiatalabbak csoportja, és három-tizenhatod része lenne a 65 évnél idősebbek száma.

Az INSEE vizsgálat szerint a házaspárok száma csökken. 1974 óta éppúgy, mint a születések száma nem elegendő ahhoz, hogy a 20 évnél fiatalabb nemzedék száma állandó legyen, ugyanúgy a házasságkötések száma sem elegendő a házaspárok számának állandó fenntartásához. Lévy kutatásai alapján a házaspárok száma emelkedik a házasságkötések számával minden évben, és csökken a válások és az özvegyülések által. A csökkenés 1983 óta folyamatos.

A házasságok száma 1995-ben erősen megugrott. Ez az erős emelkedés a „Courson-rendeletnek” tudható be, mely szerint az élettársi kapcsolatban élők kevesebb támogatást kapnak, mint azok, akik törvényes házasságban élnek. Ennek hatására az egy

vagy több korábban született gyermekkel kötött házasságkötések száma 37%-kal emelkedett 1995-ben. Ugyanakkor a 30 évesnél idősebbek házasságkötése viszonylag többet emelkedett, mint a 30 évesnél fiatalabbak házasságkötése. Változás következett be a házasságkötők átlagos életkorában is. Az első házasságkötők átlagos koréve 1996-ban ugrásszerűen emelkedett a korábbi évekhez képest. 1986-tól 1995-ig 24,5-ről 26,9-re emelkedett a nők koréve, 26,5-ről 29,0-ra a férfiak esetében. A szülő nők átlagos életkora viszont (mindegy, hogy hányadik gyermekét szüli a nő) lassabban emelkedett, 27,6 évről 29,1 évre nőtt. Ennek a változásnak egy másik aspektusa, a házasságon kívül születettek arányának emelkedése, nem cáfolja meg az eddigieket. Ma már a házasságon kívül születettek száma 280 000 évente, amelynek nagy része később törvényessé válik. Kiegészítésként, ma a házasságból születettek száma évente 450 000, szemben az 1986-os 600 000-rel és az 1980-es 700 000-rel szemben.

Sz. E.

NOWAK, L.: *Demographic developments of Poland in 1990–1998.* (Lengyelország népmozgalma 1990–1998.) Statistics in Transition, 1993/3. 407–434. p.

A népességnövekedés üteme Lengyelországban az 1990-es évek második felében 0,1 százalék alatt állandósulni látszik. A városi és a vidéki népességre egyaránt ilyen érték a jellemző. A természetes szaporodás ugyanekkor csökkent és 1988-ban már csak 0,5 százalék volt. A születések száma az 1990-es években 20 százalékkal csökkent, miközben a halálozások száma lényegében nem változott. A nemzetközi vándorlás egyenlege Lengyelországban hagyományosan negatív. Az 1990-es évek második felében, az országban letelepedő külföldiek számának növekedése csak mérsékelni tudta az egészében kedvezőtlen tendenciát.

A lengyel nők termékenysége csökkenése minden bizonnyal a megkötött házasságok számának csökkenésével van összefüggésben. Az 1000 lakosra jutó házasságkötések száma az 1990-es években 6 körül alakult, szemben az 1980-as évekre jellemző 9-es értékkel. A gyermekek többsége törvényes házasságból születik, annak is az első évében. A párkapcsolatokban élő nők termékenysége elmarad a házas nőkéitől. A gyermekszám nem biztosítja a pótlási szintet, és nem várható a korábbi magas termékenység újbóli elérése. A gazdasági átmenet során megváltozott a társadalom értékrendje, és a lengyel családmodell a nyugat-európaihoz vált hasonlóvá. A házasságra lépők átlagos életkora 23 év, ami magasabb, mint az előző évtizedben volt. Ugyanakkor nő a kiskorú (18 év alatti) anyák száma, és az ilyen házasságok az összes házasságnak immár 6 százalékát teszik ki.

A házastárs elhalálozása vagy válás miatt megszűnt házasságok száma 1993 óta meghaladja a házasságkötések számát. Az 1000 lakosra jutó válások száma 1994 óta emelkedik, de az 1998-ra elért 1,2 érték még mindig az egyik legalacsonyabb ilyen arány Európában. A válókeresetek kétharmadát a nők adják be.

A népességnövekedés ütemének csökkenését alapvetően a születések számának az 1990-es években bekövetkezett folyamatos csökkenése okozta. A születési arány 1998-ra 10,2 ezrelékre mérséklődött, ami az 1983. évi baby boom idejéhez képest közel 50 százalékos visszaesést jelent. A jelenség a városi és vidéki családokra egyaránt

jellemző. A teljes termékenységi arány 1998-ban 1,43 volt, szemben az évtized elején még 2 feletti értékkel. A visszaesés vidéken valamivel nagyobb volt, mint a városokban.

Az első gyermeküket világra hozó nők átlagos életkora 1998-ban 24 év volt, és tartósan lassú emelkedést mutat. Ezzel egyidejűleg folyamatosan nő a házasságon kívüli születések száma, és 1998-ban megközelített a 12 százalékot, ami több mint kétszerese az 1980-as évek elejére jellemző értéknek. 1995-ben a családok 9 százaléka egyszülős család volt, és nagyobbbrészt egyedülálló anyák alkották. Az ilyen családok átlagos gyermekszáma 1,5 volt, szemben a teljes családokra jellemző átlagosan két gyermekkel.

A halálozási arány 1992 óta folyamatosan csökken, és 1998-ban 9,7 ezrelék volt. Jelentősen csökkent az érrendszeri betegségek miatti halálozás, ami az összes halálozás felét teszi ki (férfiaknál 56, nőknél 46 százalékot). Kisebb mértékben csökkent a daganatos betegségekben elhalálozottak száma, ami az összes halálozás 20 százalékát jelenti (a férfiak itt is megelőzik a nőket). Tovább folytatódott a csecsemőhalandóság csökkenése, ami 1998-ban 1000 élveszületésre számítva 9,5 értéket mutatott, de ez Európában még mindig igen magas arány. A csecsemők elhalálozásának több mint fele életük első hetében következik be.

A várható élettartam 1992 óta emelkedő tendenciát mutat. 1998-ban a születéskor várható átlagos élettartam a férfiaknál 69, a nőknél 77 év volt. Ezek az értékek 5–8 évvel maradnak el a nyugat-európai országokban várható élettartamtól, ahol a férfiakra és a nőkre jellemző értékek is közelebb állnak egymáshoz. 1965 és 1985 között csökkent a munkaképes korú férfiak várható élettartama, de újabban megfordult ez a tendencia.

Sz. K.

*BÖRSCH-SUPAN, A.. Demographie, Entwicklung und Stabilität der Sozialversicherung in Deutschland.* (Demográfia, a társadalombiztosítás fejlődése és stabilitása Németországban.) Allgemeines Statistisches Archiv, 1999/1. 27–44. p.

Németországban az időskorúak életszínvonala nagymértékben függ a járulékfinanszírozott, törvényileg szabályozott társadalombiztosítástól, nyugdíjbiztosítástól, betegbiztosítástól és gondozásbiztosítástól. Különösen fontos szerepe van a törvények által szabályozott nyugdíjbiztosítónak. A 65 éves, vagy annál idősebb személyek háztartási bevételeinek több mint 80%-át a törvényes nyugdíjbiztosító által finanszírozott nyugdíjak teszik ki.

A német törvények szerinti nyugdíjbiztosítás egy generáción keresztül az időskori biztonság és jólét forrása volt, és nemzetközi összehasonlításban is kivételesen magas nyugdíjat jelentett. A 90-es évek elején pl. egy 45 éve dolgozó munkavállaló a nettó bérének átlagosan 72%-át kapta.

Az iparilag fejlett országok általános öregedési folyamatán belül Németország élenjáró helyet tölt be. Az idősebb lakosság (60 éven felüliek) részaránya Németországban az 1995. évi 21%-ról 2035-re 36%-ra nő. Németország ezzel az öreg lakosság részarányát tekintve a világon a legmagasabb értéket éri el. Nemcsak Európában jellemző ez a folyamat. Az ázsiai országokban, különösen Japánban is nagyon erős korszerkezeti eltolódást várnak a jövő század közepére, és már Afrikában is érezhetően emelkedik az idősök aránya. Az életkor kitolódása a legutóbbi halálozási

adatok szerint felgyorsult. A német korpiramis szerkezete drámaian megváltozik, mivel az idős (65 éven felüli) személyek aránya a dolgozó korban lévő (15–64 év közötti) személyekhez képest folyamatosan, és egyes variánsok szerint az 1995. évi 22,3%-ról 2030-ra 49, 2%-ra nő.

A 2030-as évi demográfiai prognózisokban nagyon sok a bizonytalanság, lényeges összetevői azonban jól láthatók, mivel a 2030-as év nyugdíjasainak gyermekei már megszülettek. A demográfiai tervezés lényeges bizonytalansági tényezője az immigráció. Németországban a várható jövőbeni bevándorlás az aktuálshoz és a múltbelihez képest csekély, de a tervezhetetlen magas bevándorlási szám miatt több két évtizedre lenne szükség ahhoz, hogy a demográfiai trend megváltozzon.

Az 1999. évi nyugdíjreform során a várható élettartam vizsgálata előtérbe került, mivel a nyugdíjak színvonala az élettartam-várakozás fejlődésével szorosan összefügg. A 2000. évben a 78 éves élettartamból indulnak ki. Különféle becslések szerint 2035-re a korhányados várható növekedése a Szövetségi Statisztikai Hivatal becslése szerint 80% körüli lesz.

A következő 30 évre készített szimulációs számítások szerint a korhányados növekedése közvetlenül hat a nyugdíjbiztosítás hozzájárulási eljárására, mert kevesebb munkavállalónak több nyugdíjast kell finanszíroznia. Az aktuális színvonal állandósítására 2035-ig a járulékok megduplázására lenne szükség. Ha a járulékokat a mai szinten befagyasztanák, az nyugdíjpolitikai dilemmát okozna, mert ezáltal a nyugdíjasok jelentős hányadának szociális segélyezésére lenne szüksége. Még egy kevésbé drasztikus csökkentés is komoly következményekkel járna. Nem csak a nyugdíjbiztosítást, hanem a törvényileg szabályozott gondozás- és betegbiztosítást és egyéb, az idősebb polgárokra vonatkozó, az általános adózásból finanszírozott szociális programot is érinti a társadalombiztosítás fejlődése. A járulékemelés és a teljesítménycsökkentés dilemmájának feloldására egyetlen lehetőség az, ha a szolgáltatást kapók és a járulékfizetők viszonyát (azaz a nyugdíjhányadost) megváltoztatják. A szerző ehhez egy 1995-ben kifejlesztett relatív komplex szimulációs modellt használ fel, amely egy sor makroökonómiai feltételezéssel a demográfiát, a munkapiaci részvételt és a hozzájárulási eljárásnak a nyugdíjjogi komplikációkkal részletezett büdzsé kiegyenlítését ábrázolja, hogy a jövőbeni járulékokat azonos nettó nyugdíjszinten tervezhesse.

Központi problémát jelent az, vajon a munkapiac kielégítően rugalmas-e ahhoz, hogy az elkövetkező két évtizedben pótlólagos munkaajánlatot nyújtson. A szerző szerint elképzelhető, hogy az öregedési folyamat automatikusan megoldja a munkanélküliség problémáját. Amíg azonban a pótlólagos foglalkoztatás nem megoldott, a hozzájárulási eljárásnak kell a járulékokat növelnie és/vagy a juttatásokat csökkentenie.

A másik központi gond, hogy a jelenlegi hozzájárulási eljárás keretében számos intézkedést nem lehet megakadályozni, amely a nyugdíjbiztosítás belső hozamát nagymértékben csökkenti és éppen a foglalkoztatásba belépő generáció helyzetét nehezíti.

N. A.

BUTTLER, G. – FICKEL, N. – LAUTENSCHLAGER, B.: *Die Auswirkungen der demographischen Entwicklung auf die Kosten im Gesundheit.* (A demográfiai fejlődés hatása az egészségügyi kiadásokra.) Allgemeines Statistisches Archiv, 1999/1. 120–136. p.

Az egészségügyi rendszer költségeiről folytatott vita egyre hektikusabbá válik Németországban. Az állam 1977 óta költségcsökkentő és szerkezet-átalakító törvényekkel próbálta meg a fejlődést kézben tartani. A költségrobbanás a valóságban azonban elkerülhetetlennek tűnik, mivel a fontos okok, a gyógyító-technikai fejlődés, az egészségügyi szolgáltatások ajánlattevőinek száma, az emberek ezekkel kapcsolatban kialakult gondolkodása és a várható élettartam további költségnövekedést eredményeznek.

Bár az állami intézkedések csak kevésbé voltak eredményesek, mégis sikerült az összkiadás növekedésének bizonyos határt szabni. Az elmúlt 15 évben a kiadások szerkezete nagyjából állandó maradt. Így tehát, a törvényileg szabályozott betegbiztosítás 1970 és 1980 között ugyan több mint 10%-kal nőtt, azóta azonban megmaradt ezen a szinten.

A különböző juttatási módok közül 58%-kal a kezelésekre fordított kiadások alkotják a legnagyobb csoportot. Egy az 1970–1980 éveket jellemző erős expanzió után a helyzet stabilizálódott.

A törvényes betegbiztosítás eszközfelszereltségét tekintve a kép jól érzékelhetően változik. Ezt majdnem kizárólag a munkavállalók és a munkaadók hozzájárulásából finanszírozzák. A munkavállalók bevételeinek és a bérek mellékköltségeinek terhei lényegesen emelkedtek, mégpedig az 1970-es évi 8,2%-ról 1980-ra 11,4% fölére, majd 1998-ra 13,6%-ra. A nagyarányú emelkedés oka a rossz munkapiaci helyzet, valamint 1990 óta az egészségügyi kiadások mértéken felüli emelkedése. Különböző reformintézkedések ellenére sem sikerült ezt megakadályozni. Az utóbbi időben a kiadásokat a magánszférába akarják áttolni. Mivel a kiadások növekedésének leglényegesebb okai továbbra is hatnak, a törvényes betegbiztosítás hozzájárulásának növekedésével kell számolni.

Egyes modellszámítások szerint 2040-ig a hozzájárulás mértéke 25% fölé emelkedik. Ezt a nyugdíjbiztosításról szóló legújabb szakvélemény is igazolja, amely szerint egészségügy-politikai intézkedések nélkül a kiadások sokkal gyorsabban nőnek, mint a munkából származó bevételek, és ezáltal a hozzájárulás mértéke közép és hosszú távon drámaian emelkedik. Ezen okból az előrejelzés a törvényes betegbiztosításnak fizetendő hozzájárulás mértékét 15–16%-ban kívánja meghatározni (2040-ig).

Az egészségügyi kiadásokat vizsgálva a szerzők megállapítják, hogy eddig csak az áremelkedésekre és a lakosság összetétel-változására álltak rendelkezésre adatok. Az 1970–1995 közötti időszakban a kezelések összkiadásainál az évi átlagos 8,1%-os növekedési rátából mintegy a fele, 4,3% származik az áremelkedésekből, ebből csak 3,6% a mennyiségi növekedés, a lakosság lélekszám- és szerkezetváltozása mindössze 0,7%-ban felelős a kiadások növekedéséért.

Ezt a növekedési dinamikát tekintve a szerzők véleménye szerint a jövőben is aránytalanul növekvő egészségügyi kiadásokkal kell számolni. Kérdésesnek tűnik a prognózisnak az a feltételezése, hogy állami beavatkozással ez elkerülhető lenne, továbbá az is, vajon a hozzájárulások csupán 15–19%-os növekedése – a demográfiai változások figyelembe véve – elegendő lesz-e.

Az egészségügyi kiadások tekintetében az öregedési folyamatok két, illetve három különféle aspektusát kell figyelembe venni:

1. A születések számának csökkenéséből következőleg a gyermekek és a fiatalok részaránya, később a középkorú, munkaképes személyek részaránya csökken. Ez a lakosságon belül az idős emberek részarányának növekedéséhez vezet.
2. Az elkövetkező évtizedben különösen nagy létszámú, a 30-as években született korosztály kerül idős korba. Ezt követően egy még népesebb, az 50-es évek közepétől a 60-as évek végéig született korosztály következik. Csak ez után esett vissza a születések száma.
3. A várható élettartam nő, egyre több idős ember lesz.

Valószínűségi elképzelések azt jelzik, hogy a múltban emelkedő élettartam mellett a morbiditás és ezzel együtt az egészségügyi kiadások inkább növekedni fognak. A régebben gyakran halállal végződő fertőzőes megbetegedések elleni sikeres harc miatt a krónikus-degeneratív megbetegedések mind nagyobb mértékben kerülnek előtérbe. Ezek rendszerint csak a későbbi életkorban lépnek fel, többnyire hosszabb ideig tartanak és kezelésük ennek megfelelően költséges.

A továbbiakban a szerzők megpróbálják az öregedési folyamatok különböző aspektusainak az egészségügyi kiadásokra gyakorolt hatásait számszerűsíteni. E célból a különféle lakosságalakulásokat konstans korszpecifikus kiadási jellemzőkkel számolják át. Emellett minden egyes év egészségügyi kiadásai a kor és nem szerinti lakosság összegének a mindenkori kiadási profillal történő szorzásával adódnak. 1995-ben összesen 70,8 millió biztosítottja volt a törvényes betegbiztosításnak, amely kereken 87%-os biztosítást jelent. Az alkalmazott korszpecifikus kiadási profilok a részprofilok középtértékét jelentik.

A korszpecifikus kiadási profilok az igen magas korúaknak az összkiadásra vonatkozó jelentőségét túlhangsúlyozzák. Mivel ez a korosztály csak igen kislétszámú, az összkiadásból való részarányuk viszonylagosan csekély. Az életkor növekedésével a kiadások fája azonban a csúcson szélesedik, azaz az egészen öregekre fordított egészségügyi kiadások aránya nő.

Az emelkedő életkor-várakozás mind a törvényes, mind pedig a magán betegbiztosítókat érinti. Míg a törvényes betegbiztosításnál a járulékok emelkedéséhez vezet, s mind az időset, mind a fiatalat terheli, a magán betegbiztosítóknál elsősorban az idősebbeknek kell magasabb járulékot fizetni.

A szerzők véleménye szerint a várakozásfedezeti elv a jelenlegi formájában nem alkalmas a törvényes betegbiztosításra, hacsak a járulékfizetések nem lesznek jobbak. Ezáltal azonban nem lehet többé fenntartani az egységes járuléktétel alapelvét. A teljes átállási törekvés csődöt mond, mert az időseknek szükséges tartalékok nem állnak rendelkezésre. Tehát egy részben, a résztőkenyugdíjhoz hasonló átmenet jöhetne szóba az idősbiztosításban. Következésképpen az egészségügyi rendszer másféle finanszírozásától nem várható nagyobb tehermentesítés. A betegbiztosítás járulékainak az emberek idősödése által fenyegető nagymérvű emelkedés csak úgy csökkenthető, ha a későbbi kiadások előfinanszírozására már ma készen áll a társadalom.

N. A.

*Hilfen für die junge Generation: Soziale und ökonomische Probleme in der Grösstadt.*  
(Segítségnyújtás a fiatal nemzedékeknek: Társadalmi és gazdasági problémák a nagyvárosban.) Statistisches Landesamt; Hrsg. Eckart Elsner. – Berlin : Stat. Landesamt, 1999. – 268 p.

A német Szövetségi Statisztikai Hivatal Berlini Tartományi Hivatala figyelemreméltó tanulmánykötetet jelentetett meg a nagyvárosi fiatalokat segítő programok és a statisztika kapcsolatáról. A kiadvány, amelyet *dr. Eckart Elsner* professzor, a Tartományi Hivatal igazgatóhelyettese szerkesztett, a nagyvárosok fiatalságának főbb aktuális problémáiról 1998. január 19–21. között, Berlinben rendezett nemzetközi tanácskozás huszonnégy előadását teszi közzé. A kilenc országból érkezett szakértők elsősorban arra kerestek választ, hogy a különböző statisztikai szakterületek adatai milyen módon segíthetik az ifjúsági programok megalapozását, illetve hogyan hasznosíthatók a fiatalok körében végzett gondozómunka során.

A tanulmányok négy témacsoportra tagolhatók. Az első témakör „Feszültségek a fiatalság a társadalom között” címmel elsősorban a fiatalok bűnözés helyzetével és az egyértelműen észlelhető romlást kiváltó tényezőkkel foglalkozott. Egy francia tanulmány például a sajtó és a film által közvetített negatív „ideálok” romboló hatására mutatott rá. A gazdasági feltételek rosszabbodásának következményeire több tanulmány is felhívta a figyelmet (például belorusz és lengyel példák, illetve a harmadik világ nagyvárosaiban élő fiatalok „pauperizálódásának” tapasztalatai alapján).

A második témacsoport „A fiatalokat fenyegető veszélyek” címmel eléggé eltérő kérdésekkel foglalkozott, ideértve a közlekedési baleseteket (ahol a fiatal kerékpárosok, de még a 18–25 év közötti autósok is különösen veszélyeztetett kategóriát képviselnek), a lakáshelyzet megoldatlanságát, illetve a fiatalokat érintő szexuális bűncselekmények megfigyelhetőségének problémakörét is. A fiatalok öngyilkosságainak alakulását, okok szerinti gyakoriságuk eltérő vonásait egy francia és egy német tanulmány is részletesen elemezte. Figyelemreméltó, hogy míg a francia tapasztalatok szerint a kiváltó okok között kiemelkedő szerepet játszanak a szülőkkel való együttélés konfliktusai, illetve a munkahely-szerzés kilátástalansága, addig a német vizsgálat főleg partnerkapcsolati problémákat észlelt domináns öngyilkossági tényezőként.

„A megelőzés alapjai” című harmadik témacsoport az ifjúság életvitelével, magatartásával kapcsolatos statisztikai megfigyelések fejlesztésének módszertani kérdéseit, az elfogadható pontosságú prognózisok készítésének lehetőségeit vizsgálta. Az idesorolt lengyel tanulmányok több értékes javaslatot, illetve tapasztalatot ismertettek a különböző matematikai statisztikai modellek alkalmazhatóságáról.

„Megelőző eljárások a fiatalok segítségére” című negyedik fejezetnek elsősorban új elgondolások kialakítása és a konkrét teendők megfogalmazása volt a célja. A „Társadalmi előrejelző-rendszer érintő kutatások” című tanulmányában *Elsner* professzor a hagyományos egydimenziós modell felváltására tesz javaslatot. A bevezetendő többváltozós ökonometria modell az aktuális adatok kitüntetett szerepe révén megkönnyítené a tervezést mind az igazságügyi eljárások, mind a szociális gondozás területén, s így véső soron segíthetné a büntetett előéletű fiatalok társadalmi beilleszkedésének támogatását is.

A témacsoport további német tanulmányai számos fejlesztési elgondolást tartalmaznak például az ifjúsági ellátási programok jogi szabályozásának javításáról, a

fiatalok munkanélküliségét enyhítő intézkedésekről, vagy a berlini tűzoltóság gyermekvédelmi tevékenységének fejlesztéséről.

T. L.

*SASTRE, M.T.M.-FERRIÈRE, G.: Family "decline" and the subjective well-being of adolescents. (A család "leépülése" és a serdülőkorúak szubjektív életminősége.) Social Indicators Research, 2000/1. 69–82. p.*

A szerzők egy kutatásuk eredményét teszik közzé, amelyben arra keresték a választ, hogy amikor a család szerkezetében, funkciójában bekövetkezett változások miatt a gyermekeket intézetbe kell elhelyezni, az milyen hatással van a gyermek szubjektív életminőségére. Korábban a kutatók e helyzetet kétféleképpen értékelték. Egyik részük azt hangsúlyozta, hogy a család szerkezetében fenti változások kedvező hatásúak is lehetnek, mert az az anyáknak nagyobb szabadságot biztosít, és aktivitásukat is emeli. Másik részük a gyermek oldaláról nézve az eseményeket, a negatív jelenségeket emelték ki, úgymint a viselkedési, egészségi, iskolai teljesítményi problémákat.

A kutatás alapját egy 100 fős mintán végzett vizsgálat képezte, amelynek fele családban, fele intézetben lakó 12–19 éves fiatal volt. A vizsgálat során egyrészt alkalmazták a Diener-Emmons-Larsen-Griffin féle "Life Satisfaction Scale"-t, másrészt egy saját összeállítású 51 állításból álló tízpontos Likert skálát. Ez utóbbi kiterjedt olyan területek vizsgálatára, mint pl. a családi kapcsolatok, érzelmi élet, munka és tanulás, pénzügyi helyzet, szabadidős elfoglaltság. A két skála gyakorlatilag két kérdőív formájában került a fiatalok elé.

Az "Life Satisfaction Scale" válaszai alapján a faktoranalitikus értékelés során egy faktort sikerült azonosítani, ami a variancia 58 százalékát magyarázta. A megelégedési különbségeket a fiatalok különféle demográfiai csoportjai között is vizsgálták, de az igazi különbség az intézeti elhelyezett és az otthon lakó gyermekek megelégedettsége között volt kimutatható. Az intézeti elhelyezettek pontátlaga a 7 pontos skálán 3,77, míg az otthon lakók átlaga jelentősen magasabb, 4,95 pont volt.

A második kérdőív válaszait is faktoranalízis segítségével értékelték. Az 51 állítás alapján 5 faktort tudtak azonosítani: a személyi és társadalmi érettség faktorát, a fiatalok érzelmi életének faktorát, a szellemi és fizikai önállóság faktorát, a családi élet kérdéseinek faktorát, az iskola és munkavégzés faktorát és végül a pénzügyi helyzet faktorát. Fentiek közül a családi élet, az érettség, az iskola és munkavégzés, valamint az önállóság faktorai függték össze kifejezetten a megelégedettség kérdéseivel. Míg a családi élet, az iskola/munkavégzés és az érettség faktorai lineáris, addig az önállóság faktora inverz kapcsolatban állt az életről alkotott véleményekkel. Ez utóbbi a faktor szignifikáns különbséget mutatott a családban élő és az intézeti lakó fiatalok között is.

Összefoglalva a családban élő fiatalok sokkal boldogabbnak érezték magukat, mint intézeti társaik, akik érthetően a családi élet terén, a személyiségi és társadalmi érettségük terén érezték hátrányosabb helyzetben magukat, s sokkal határozottabban megfogalmazódott körükben az önállóság iránti igény is.

M. Á.

CHERLIN, A.J.: *Going to extremes: family structure, children's well-being, and social sciences*. (Az extrémítások felé: családstruktúra, a gyermeki jólét és a társadalomtudomány.) *Demography*, 1999/4. 421–428. p.

A szerző a családstruktúra, annak változása és ezeknek a gyermekek jólétére gyakorolt hatásáról szóló irodalmat tekinti át, s fejti ki cikkében véleményét a szakmai viták jellegzetességeiről. Véleménye szerint a vitázó felek gyakran az extrémításokat képviselik, egyik szélső vélemény vitatkozik egy másik szélső véleménnyel, s a részigazságokat szeretnék abszolutizálni. E közben a tudományos igazság valahol középúton van, de erről nem esik szó. A családstruktúra változása és a gyermeki jólét összefüggésében is két extrém álláspont van. Az egyik álláspont azt képviseli, hogy a család felbomlása az esetek jelentős részében sérüléseket okoz a gyermekeknek, a válás kizárólag a szülőktől függ, a szülők cselekedetei egyértelműen meghatározzák a gyermek sérülését, annak mértékét. Másik vélemény szerint a szülők viselkedése nincs nagy hatással a gyermek személyiségének és viselkedésének fejlődésére, mivel az nagyrészt genetikailag meghatározott, másrészt a kortárs csoportok hatására alakul. Ezért az egyszülős családban felnövő gyermekek problémái nem ebből a helyzetből következnek.

A szerző két fenti álláspont között próbálja fellelni az igazságot. Azt mondja, hogy a család felbomlása hatásának tulajdonított viselkedési zavarok már a család felbomlása előtt – sokszor már öt-tíz évvel korábban is – jelen vannak. Ez arra mutat rá, hogy nem feltétlenül a válás, hanem a család funkcionális zavarai okoznak zavarokat. E mellett az is igaz, hogy a viselkedési zavarok nagy részét a genetikai prediszpozíció és az azt aktiváló környezeti hatások együttesen váltják ki. Ez akkor is előfordulhat, ha a biológiai szülők nem válnak el.

A szülők cselekedeteinek hatását tagadó nézetekkel azt lehet szembeállítani, hogy iker-vizsgálatokkal is igazolták a szülők válása és a gyermekek depressziós gyakorisága közötti összefüggést még a genetikai örökség lehetséges hatásának kiküszöbölése mellett is. Hasonlóan a szülői szerep hatására utal, hogy a lakóhely-változtatást a kétszülős családok gyermekei jobban viselik, mint egyszülős társaik, állapította meg egy másik vizsgálat.

A szerző arra kíván rámutatni, hogy az egymással szembenálló nézeteknek megvan az igazságtartalmuk, azonban nem szabad egy nézetet kiragadni és abszolutizálni. Az egymással szembenálló, homlokegyenest ellenkező nézetek általában azonos jelenségek különböző tudományágakat képviselő kutatók tollából látnak napvilágot. Ez a jelenségek interdiszciplináris megközelítésének szükségét húzza alá, figyelmeztetve, hogy a társadalomtudomány egy ága nem biztos, hogy egyedül komplex segítséget tud adni a társadalmi jelenségek megértéséhez.

M. Á.

CHANDOLA, T.–COLEMAN, D.A. –HIORNS, R.W.: *Recent European fertility patterns: fitting curves to „distored” distributions.* (Jelenlegi európai termékenységi minták: görbék illesztése „torzult” megoszlásokhoz.) *Population Studies*, 1999/3. 317–329. p.

A szerzők cikkükben egy hosszabb kutatás eredményeit foglalják össze. Az eredeti cél az volt, hogy találjanak egy olyan egyszerű, kevés paraméterrel rendelkező görbét, amelyet jól lehet illeszteni az európai fejlett országok termékenységi görbéihez, s ezért azt standard európai kor-specifikus termékenységi görbének lehet tekinteni. Egy olyan európai termékenységi görbét sikerült paraméterezni, s az országok többségének termékenységi magatartását jól le is írja. Ugyankor volt néhány ország, amelynek termékenységi szokásait a standard görbével nehezen lehetett közelíteni, s a cikkben ezen torzult eloszlások jellegzetességeit tanulmányozták.

Első lépésként az irodalomban ismert termékenységi görbe-illesztési módszereket próbálták ki, s végül a Hardwiger modell alkalmazása mellett döntöttek. E modell jól illeszkedik a legtöbb fejlett európai ország termékenységi görbéjéhez, de nem alkalmas viszont a brit és az ír termékenységi jellegzetességek közelítéséhez. Ezen országok görbéinek illesztéséhez a Hardwiger modell egy módosított – ahogy ők említik „kevert Hardwiger” – modellt fejlesztettek ki, amely már jól közelítette az ország-specifikus sajátosságokat.

Korábban a kutatók egy része kritikával illette a Hardwiger modellt, mondván egyes paraméterei demográfiailag értelmezhetetlenek. Jelen kutatás során a szerzők állítják, a Hardwiger modell egyes paraméterei erős kapcsolatot mutatnak a teljes termékenységgel, a kor-specifikus termékenységi arányszám maximumával és az anya szüléskori korátlagával. Ezek a mutatószámok a hagyományos demográfiai mutatók között értelmezhetők. A kevert Hardwiger modell egyes mutatói egyrészt kapcsolatot mutatnak a házasságon kívüli születések gyakoriságával, másrészt a házasságból születéseknél az anya korátlagával.

A szerzők az eredeti célkitűzést – egy minden országra alkalmazható standard európai termékenységi modell megalkotását – nem tudták elérni, de eredményeik ennek az útnak fontos mérföldkövei lehetnek. A két modell már alkalmas a vizsgált valamennyi ország termékenységi görbéinek közelítésére, így is hozzájárulva az egyes országok termékenységi magatartása időbeni változásának megértéséhez.

M. Á.

PANOPOULOU, G.–TSAKLOGLOU, P.: *Fertility and Economic Development: theoretical considerations and cross-country evidence.* (Termékenység és gazdasági fejlődés: elméleti megfontolások és nemzetközi tapasztalatok.) *Applied Economics*, 1999/31. 1337–1351. p.

A cikk a fejlődő országok termékenységének kutatásában kialakított elméleteket vetik össze a gyakorlattal, amikor több ország termékenységi és társadalmi-gazdasági mutatói között vizsgálják az összefüggéseket.

Az empirikus eredmények azt mutatják, hogy a termékenység negatív kapcsolatban van a nők iskolázottságával, az urbanizációval és a családtervezés elterjedtségével, míg pozitív kapcsolat mutatható ki a termékenység és a csecsemőhalandóság szintje, a gazdasági fejlődés között. Nem sikerült kapcsolatot kimutatni a női munkavállalás és a termékenység között, igaz többen arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a kiválasztott mutatók nem is igen alkalmasak az elemzés céljaira. A számítások azt bizonyították, hogy az említett változók a termékenységi differenciák nagy részének magyarázatát adják. Ugyanakkor azt is megállapítják a szerzők, hogy a termékenységi kérdések hasonló vizsgálatánál a fejlődő és a fejlett országokat nem lehet homogén csoportnak tekinteni.

A gazdasági fejlettség és termékenység kapcsolatát vizsgálva az derült ki, hogy negatív kapcsolat van a jövedelem és a termékenység között, de amikor egyéb jövedelmen kívül társadalmi-gazdasági tényezőket is figyelembe vették, akkor az tűnt ki, hogy a szülők a gyermeket egyre inkább „normális árucikknek” tekintik. A nők iskolai végzettsége sem egyformán van hatással a termékenységre. Az általános iskola elvégzése némileg csökkenti a termékenységet, de az igazi változás a középiskolai végzettség elérése esetén figyelhető meg. E mellett az általános iskolai végzettség szintje indirekt módon is befolyásolja a termékenységet, ugyanis ezen az iskolai végzettségi szinten a csecsemőhalandóság már alacsonyabb, s ez visszahat a termékenységre is.

A gyors népességnövekedést gazdasági problémának is tekintik a fejlődő országokban. A gyors városiasodás a termékenység csökkenéséhez vezethet, azonban ez más nem kívánatos hatásokkal is járhat. Éppen ezért az országok inkább családtervezési programok bevezetésével, a fogamzásgátlás hatékony módszereinek elterjesztésével, az iskolázottság (különösen a nők iskolázottsága) emelését célul kitűző társadalmi modernizációs programokkal, az egészségügyi szolgáltatások (különösen az anya és gyermekegészségügy szolgáltatásainak) színvonalának emelésével kívánják a termékenységet csökkenteni.

A vizsgálat eredményei arra mutatnak rá, hogy a társadalmi-gazdasági fejlesztési programok és családtervezési programok együttes alkalmazásának sikere attól is függ, hogy az ország a modernizációs folyamat mely szintjén áll. A modernizációs átmenet elején álló országoknak elsősorban a társadalmi-gazdasági fejlesztési programokra van szükségük, s amikor a fejlettség bizonyos szintjére már eljutnak, akkor lesznek hatékonyak a családtervezési programok. Ugyanakkor a családtervezési programok céljait jól kell meghatározni. Nem feltétlenül a legmagasabb termékenységet, de szegény csoportok születésszámának csökkentését kell első lépésként kitűzni. E helyett inkább a termékenység csökkentésében érdekelt, a programokra fogékonyabb csoportokat kell célba venni még akkor is, ha nem ezen csoportok termékenysége a legmagasabb. A családtervezési programoknak azokat a születésszabályozási módszereket kell propagálni, amelyek esetében a célcsoportok úgy érzik, hogy csökkent a családtervezés költsége.

A szerzők igen érdekes megállapításra jutottak, amikor a jövedelem emelkedése és a termékenység kapcsolatát figyelték. A fejlődés folyamatában a jövedelem emelkedése együtt jár más társadalmi-gazdasági körülmények, mint például iskolai végzettség, egészségi helyzet, fogamzásgátlás alkalmazása változásával. Mindezen tényezők kedvező változásának hatására csökken a termékenység. Ha azonban a jövedelem emelkedése csupán a jövedelmek újraelosztásának változtatásából ered, s az egyéb

társadalmi-gazdasági változók változatlanok maradnak, a vagyonosodás a termékenységet még emelheti is.

M. Á.

*MADEEN-DERDICH, D. A.–LEONARD, S. H.–CHRISTOPHER, F. S.: Boundary ambiguity and coparental conflict after divorce. – An empirical test of a family systems model of the divorce process. (A kétértelműség határai és a szülői konfliktusok a válás után. – A válási folyamat család-rendszer modelljének empirikus ellenőrzése.) Journal of Marriage and the Family, 1999/3. 588–598. p.*

A válást és ezt követően a felek közti nézeteltéréseket a gyermekek nehezen tudják magukban feldolgozni, ezért ez sok esetben a gyermeknél érzelmi és viselkedési problémák kialakulásához vezet. Az elvált szülők közti gyakori nézeteltérések abból adódhatnak, hogy nehéz feladatot jelent a szülői szerep feladása, illetve annak hatékony közös gyakorlása a válás után.

Korábban a válást az élet egyik válsághelyzetének tekintették és vizsgálatára csak az egyénre koncentrált, figyelmen kívül hagyva a felek kapcsolatrendszerében bekövetkező változásokat. Újabban mind az elméleti kutatás, mind a gyakorló orvosok folyamataként közelítik meg a válást, ami nem ér véget a bírói ítélet kimondásával, hanem a felek kapcsolatának és szülői szerepük újratárgyalását is magában foglalja.

A szerzők a válást egy család-rendszer modellben vizsgálják, ami a korábbi házastársak válás utáni szerepének egymás közötti újratárgyalásának fontosságát hangsúlyozza. Ebbe beletartozik a megmaradó kapcsolat szorossága, illetve az egymástól való eltávolodás, ami azután hatással van a gyermekek felé megnyilvánuló szeretetre, azok érzelmi támogatására és a nevelésüket érintő döntésekre egyaránt. Mindez döntően a válást követő első évben tisztázódhat – vagy marad el véglegesen és csak az egyik félre hárul.

A válást követően a szülők szerepének világos elhatárolását nehezíti a korábbi házastársak – mind pozitív, mind negatív – érzelmi kapcsolatának erőssége, valamint az új helyzettel együttjáró anyagi problémák felismerése és azok kezelésének képessége. További elem, ha nincsenek megelégedve a másik fél egyedülálló szülői szerepével vagy a gyermek elhelyezésével. Mindezek személyiségi vonások/tényezők, amelyek azután személyek közötti nézeteltérésekhez vezethetnek.

Az említett változóknak a felállított modellben betöltött szerepét a szerzők többszörös varianciaanalízissel vizsgálták. Az apákra és az anyákra külön modellt állítottak fel. A véletlen mintát 247 városi házaspár alkotta, akik a vizsgálatot megelőző három hónapban váltak és legalább egy 12 évesnél fiatalabb gyermekük volt. Az adatgyűjtés levelezéssel és telefonbeszélgetésben történt. A megfigyelt változók közötti multikollinearitást a regressziós modellbe épített korrelációs mátrix révén ellenőrizték. A független változóként szereplő nemek végül is nem mutattak olyan mértékű korrelációt, hogy a multikollinearitás zavaró lett volna.

Az anyák esetében három változó (érzelmi erőssége, a szülői szereppel való elégedettség és a pénzügyi problémák) volt érdemi hatással a szerepek elhatárolásának rendezettségére. Ez azután kimutathatóan hozzájárult a felek közti nézeteltérések

jelentkezéséhez, amiben még a gyermek elhelyezésével való elégedetlenség játszott szerepet.

Az apák esetében egyetlen változó (a korábbi partner iránti érzelmek erőssége) volt jelentősebb hatással a szerepek elhatárolásának rendezetlenségére. Az ilyen helyzet náluk is a felek közötti nézeteltérésekhez vezetett és ebben a gyermek elhelyezésével való elégedetlenség is szerepet játszott.

Azt, hogy az anyák esetében több tényező van érdemleges hatással a szerepek elhatárolásának rendezetlenségére, mint az apáknál, a szerzők az anyáknak a gyermekek napi gondozásában játszott meghatározó szerepével magyarázzák. A mindennapos anyagi és szülői felelősség folyamatosan figyelmeztetheti az anyákat arra, milyen változás következett be a válással a család összetételében. A felek közti nézeteltéréseket kiválthatja a túlterheltségből adódó stressz, a szülői szerepre való alkalmasságban bekövetkező elbizonytalanodás és az önmagára maradás érzése. Mindez a válást követő első évben jelenti a legnagyobb kihívást.

Az anyák és az apák eltérő viselkedésében a nemek eltérő szocializációja is szerepet játszhat. A nők helyzetét inkább a kapcsolataik, a férfiak helyzetét pedig inkább a karrierjük és keresetük befolyásolja. Az utóbbi kettő többé-kevésbé töretlenül folytatható a válás után.

Sz. K.

AMATO, P. R.–GILBERTH, J. G.: *Nonresident fathers and children's well-being: A meta-analysis.* (A különböző apák és a gyermekek jóléte: Metaadatok elemzése.) *Journal of Marriage and the Family*, 1999/3- 557–573.

A kutatások szerint a különélő apák a gyerektartás fizetésén kívül nemigen járulnak hozzá bármilyen mértékkel a gyermekek életéhez. Néhány felmérés viszont azt jelzi, hogy az egyedülálló anyával élő gyermekek általában nagyra tartják az apjukat és gyakoribb kapcsolatot tartanak vele. Utóbbi arra mutat, hogy a különélő apák potenciálisan a pénzen megvásárolható javakon (élelem, lakás, egészségügy, oktatás) túl is hozzájárulhatnak gyermekek általános jólétéhez.

A tanulmány számítógépes adatbázisokból kiválasztott, 1970 és 1998 között publikált 63 vizsgálatban fellelhető metaadat szisztematikus elemzésével foglalkozik és megpróbál a láthatás gyakoriságán túlmenő tényezők (a kapcsolat időtartama, kölcsönös befolyásolás, változatos közös tevékenységek) szerepére is rámutatni. Ezek erős érzelmi töltéssel bírhatnak, növelhetik a gyermek érzelmi biztonságát, és ily módon hozzásegíthetik, hogy alkalmazkodjon a válást követően kialakult helyzethez. Úgy tűnik a gyermekek a külsőségekben megnyilvánuló támogatással (étterembe való elvitel, mozilátogatás, vásárlás) többre értékelik a bensőséges kapcsolatot (bizalom, bátorítás, problémák megbeszélése) és az utóbbi kedvező hatással lehet a további életvitelükre (társadalmi normák internalizálása, helyes önértékelés, önkorlátozás).

A figyelembe vett vizsgálatokból megállapítható volt, hogy kapcsolat van a tartásdíj fizetése, valamint az apák felelős szülői szerepellátása és a gyermekek jólét között. A vizsgálatok többségéből ugyanakkor azt lehetett leszűrni, hogy nincs egyértelmű kapcsolat a gyermek jólét, valamint az apák által a gyermekkel tartott kapcsolat gyakorisága, illetve gyenge az ilyen kapcsolat a gyermekhez fűződő érzés szorosságát

tekintve. A tartásdíj fizetés és a gyermek tanulmányi eredménye között pozitív kapcsolatot lehetett kimutatni. Ott, ahol az apa rendszeresen fizette a tartásdíjat, a gyermeknél ritkábban mutatkozott probléma a külső kapcsolataiban (otthoni vagy iskolai elégedetlenség, agresszió, bűnözés). Amennyiben az apa a válás után is felelős szülői szerepet vállalt (meghallgatta a gyermek problémáit, tanácsot adott, figyelemmel kísérte a gyermek tanulmányi eredményeit, segített a házi feladat megoldásában, a viselkedési problémákat nem erőszakosan próbálta megoldani), a gyermekek általában jobb tanulmányi előmenetelt mutattak, kevesebb problémájuk volt a másokkal való kapcsolataikban vagy önmagukkal (lásd depresszió, idegesség, önbizalom hiánya).

Úgy tűnik a gyermek jólétére az apák felelős szülői szerepvállalása van a legnagyobb és széles körű hatással. Az ilyen kapcsolat kellően robusztus, úgyhogy a figyelembe vett vizsgálatok kiválasztásának esetlegességéből adódó torzítást feltételezve is megbízható a szerzők következtetése. (A gyengébb minőségűnek látszó vizsgálatok elhagyása nem volt hatással a lényegi következtetésekre.)

A felelős szülői szerepet ellátó apáknak a gyermekek jólétére gyakorolt kedvező hatása nem függött a gyermek nemétől. Más szóval a vizsgálatok nem támasztják alá azt a nézetet, hogy a fiúk többet profitálnak a különélő apa szülői szerepvállalásából, mint a lányok. Az apák természetesen akkor képesek kedvező hatást gyakorolni a gyermek jólétére, ha hajlandók vállalni a felelős apai szerepet és képesek is annak ellátására. A figyelembe vett vizsgálatok szerint az utóbbi időkben megnőtt az apák ilyen természetű hajlandósága és inkább képesek az ilyen szerep ellátására, mint tíz-húsz évvel korábban.

Sz. K.

## DEMOGRÁFIAI FOLYÓIRATSZEMLE

### DEMOGRAFIE

a Cseh Statisztikai Hivatal folyóirata

**1999. No. 3.**

*KUCERA, M.–SIMEK, M.*: Népességfejlődés a Cseh Köztársaságban 1998-ban. (A Cseh Statisztikai Hivatal adatai alapján.)

*GERYLOVOVÁ, A.–HOLCIK, J.*: Születéskor várható átlagos élettartamok a Cseh Köztársaság megyéiben és kerületeiben.

*BRUTHANS, A.–DZÚROVÁ, D.*: A keringési rendszer betegségei miatti halálozások a Cseh Köztársaságban 1989 után.

*SRB, V.*: *Kárpátalja demográfiája, 1918–1943.*

*KRAUS, J.*: Új népszámlálási ajánlások (2000).

**1999. No. 4.**

*RUZKOVÁ, J.*: A 2001-re tervezett népszámlálás és lakásösszeírás a Cseh Köztársaságban.

- SKRABAL J.*: A személyek gazdasági jellemzőinek tudakolása a népszámlálás alkalmával.
- KOSCHIN, F.*: Az iskolai végzettségek osztályozása.
- MORÁVKOVÁ, S.*: Az állampolgárság tudakolása a népszámlálás és lakásösszeírás alkalmával.
- BARTONOVÁ, D.*–*KUCERA, M.*: Háztartások a 2001. évi népszámlálásban (Második rész).
- ANDRLE, A.*: A 2001. évi népszámlálás és lakásösszeírás területi vonatkozásai.
- KRAUS, J.*: A 2001. évi népszámlálás technikai vonatkozásai.

### DEMOGRAPHY

az Amerikai Népesedési Társaság folyóirata  
1999. No. 3.

- PEZZIN, L.E.*–*SCHONE, B.S.*: A szülők házasságának megszűnése és a generációk közötti transzferek: egyedülálló idős szülők és gyermekeik kapcsolatának elemzése.
- GITTLEMAN, M.*–*JOYCE, M.*: Megváltozott a családi jövedelmek mozgásának jellegzetessége?
- BAUMAN, K.J.*: A család definíciójának változása: az együttélés és más nem-családi háztartási kapcsolatok hatása a szegénység becslésére.
- CARLSON, E.*–*HOEM, J.M.*–*RYCHTARIKOVA, J.*: A magzati veszteségek időbeni alakulása a Cseh Köztársaságban.
- KANAIAUPUNI, S.M.*–*DONATO, K.M.*: "Vándordollárok" és a halandóság: A vándorlás hatása a csecsemőhalandóságra.
- JOHNSON, N.J.*–*SORLIE, P.D.*–*BACKLUND, E.*: Egyes foglalkozások hatása a halandóságra az Amerikai Nemzeti Longitudinális Halandósági Vizsgálat szerint.
- RENDALL, M.S.*: Belépés vagy kilépés? Az egyedülálló fekete nők magas védekezési aránya magyarázatának átmenet-valószínűségi megközelítése.
- KING, R.B.*: A szülői státusz időtartama az amerikai nők körében.
- STEVENS, G.*: Az amerikai népszámlálások egy százada és a bevándorlók nyelvi jellegzetességei.
- GOLDSTEIN, J.R.*: Etnikai korlátokat nem ismerő családi kapcsolatok: kivétel vagy szabály?
- GOLDSTEIN, J.R.*: A válások gyakorisága az Egyesült Államokban.
- WOLFINGER, N.H.*: A válási hajlandóság generációk közötti átöröklése.

### 1999. No. 4.

- CHERLIN, A.J.*: Az extrémítások felé: családstruktúra, a gyermekek jóléte és a társadalomtudomány.
- ELMAN, C.*–*MYERS, G.C.*: A morbiditás területi különbségei az Egyesült Államokban a XIX. sz. végén.
- ROSS, C.E.*–*MIROWSKY, J.*: Az iskolázottság és az egészség közötti kapcsolat finomítása: a minőség, a megbízhatóság és a szelektivitás.

- FREEDMAN, V.A.–MARTIN, L.G.*: Az iskolázottság szerepe az idős amerikaiak funkcionális korlátozottságainak magyarázatában és annak előrejelzésében.
- WILMOTH, J.R.–HORIUCHI, S.*: A derékszögűsítés újragondolása: a halálozási életkor változásai különböző népességekben.
- HILL, M.E.*: Többváltozós továbbélési elemzés két keresztmetszeti minta alapján.
- SCHMERTMANN, C.P.*: Termékenységi becslések nyitott születési intervallumok alapján.
- PRIBESH, S.–DOWNEY, D.B.*: Miért van összefüggés a lakóhely, iskolaváltoztatás és a gyenge iskolai teljesítmények között?
- BRIEN, M.J.–LILLARD, L.A.–WAITE, L.J.*: Összefüggés a család-építési magatartások között: együttélés, házasság és házasságon kívüli fogamzások.
- PRICE-SPRATLEN, T.*: Városi bevándorlás: az afro-amerikai etnogenesis és vándorlás a hanyatló területekről.

#### EUROPEAN JOURNAL OF POPULATION

az Európai Népesedési Társaság folyóirata

**1999. No. 2.**

- BENGTTSSON, T.*: A sérülékeny gyermek. Gazdasági bizonytalanság és csecsemőhalandóság az iparosodás előtti Svédországban: Västanfors esettanulmánya, 1757–1850.
- TABEAU, E.–EKAMPER, P.–HUISMAN, C.–BOSCH, A.*: A halandósági előrebecslések minőségének javítása a halálokok elemzésével, a kohorsz és periódus hatások figyelembevételével.
- DUNCAN, S.R.–SCOTT, S.–DUNCAN, C.J.*: A kanyarójárványok demográfiai modellje.

**1999. No. 3.**

- SCHOENMAECKERS, R.C.–LODEWIJCKX, E.*: Demográfiai magatartások Európában: a Termékenységi és Családvizsgálatok országjelentéseinek néhány eredménye és javaslatok a kutatások további irányaira.
- BEHAR, C.–COURBAGE, Y.–GÜRSOY, A.*: Gazdasági növekedés vagy továbbélés? A gyermekkori halandóság problémái Törökországban.
- DENISSENKO, M.–ZUANNA, G.D.–GUERRA, D.*: A diákok szexuális szokásai és magatartása a Moszkvai Állami Egyetemen.

**1999. No. 4.**

- VAN DE KAA, D.*: Térkép és iránytű nélkül? Egy új európai átmenet-projekt felé.
- ZHANG, W.*: Gazdasági reformok és termékenységi magatartások a vidéki Kínában: egy antropológiai és demográfiai vizsgálat.
- BERINDE, D.*: A harmadik gyermek felé tartó utak Svédországban.

**JOURNAL OF MARRIAGE AND THE FAMILY**  
 az USA Családi Kapcsolatok Nemzeti Tanácsának folyóirata  
**1999. No. 3.**

- AMATO, P.R.–GILBRETH, J.G.*: Távolélő apák és a gyermek jóléte: egy meta-analízis.
- GRAY, M.G.–STEINBERG, L.*: Nem titkolt autorotív nevelés: egy multidimenzionális modell újragondolása.
- MADDEN-DERDICH, D.A.–LEONARD, S.A.–CHRISTOPHER, F.S.*: A kétértelműség határai és a szülői konfliktusok a válás után: a válási folyamat család-rendszer modelljének empirikus ellenőrzése.
- FLETCHER, A.C.–STEINBERG, L.–SELLERS, E.B.*: A tizenévesek jóléte, mint a szülők közötti kapcsolat minőségének mutatója.
- COX, M.J.–PALEY, B.–BURCHINAL, M.–PAYNE, C.C.*: Házassági élmények és kapcsolatok a szülővé válás folyamatában.
- MORRISON, D.R.–COIRO, M.J.*: Szülői konfliktusok és a házasság megszűnése: előnyös-e a gyermek számára, amikor a konfliktusokkal terhes házasságokat felbontják?
- TICHENOR, V.J.*: Státusz és jövedelem, mint a nemek helyzetének forrása: a házasság erejének esete.
- BOUCHARD, G.–LUSSIER, Y.–SABOURIN, S.*: Személyiség és a családi kapcsolatok kezelése: a személyiség öt-faktoros modelljének alkalmazása.
- PYKE, K.*: A gondozás mikropolitikája az öregedő szülők és felnőtt gyermekek kapcsolatában: individualizmus, kollektívizmus és hatalom.
- BURR, J.A.–MUTCHLER, J.E.*: Faji és etnikai változatosságok a gyermeki felelősség normáiról az idősök körében.
- CALL, K.T.–FINCH, M.A.–HUCK, S.M.–KANE, R.A.*: A gondozás kötelezettsége a társadalmi csere nézőpontjából: az idős emberek gondozása a kórházi elbocsátás után.
- GUPTA, S.*: A családi állapot változásának hatása a férfiak háztartási munkavégzésére.
- TWIGGS, J.E.–McQUILLAN, J.–FERREE, M.M.*: Jelentés és becslés: a háztartási munkamegosztás becslésének újragondolása.
- VOYDANOFF, P.–DONNELLY, B.W.*: Az idő és az észlelt méltánytalanság kapcsolata a pszichológiai terhelés és a házasság minősége tükrében.
- SOUTH, S.J.*: Történelmi változások és életút változatosságok, mint a házasságon kívüli születések meghatározói.
- ZAVODNY, M.*: Befolyásolják-e a férfiak jellemzői, hogy a házasság előtti fogamzások a házasságon belül fejeződnek már be?
- MYERS, S.M.*: Vándorlás a gyermekkorban és társadalmi integráció a felnőttkorban.
- SCHOEN, R.–ASTONE, N.M.–KIM, Y.J.–NATHANSON, C.A.–FIELDS, J.M.*: Befolyásolják-e a termékenységi szándékok a termékenységi magatartásokat?
- GLENN, N.D.*: Hozzászólás a megegyezéssel történő válások és a válási arányszám kapcsolatáról szóló vitához.
- RODGERS, J.L.–NAKONENZY, P.A.–SHULL, R.D.*: A megegyezéssel történő válás csak jogi kérdés? Általában igen, de néha nem.

## 1999. No. 4.

- FOX, G.L.*: Családok a médiában: vélemények a nyilvánosság érdeklődése és a személyes magatartások kapcsolatáról.
- IKKINK, K.K.–VAN TILBURG, T.–KNIPSCHEER, K.C.P.M.*: Idős szülők és felnőtt gyermekeik közötti kölcsönös támogatások: normatív és strukturális magyarázatok.
- UTTAL, L.*: A rokonság részvétele a gyermekgondozásban: a nagycsaládok szerepe a társadalmi-gazdasági hálózatban.
- AQUILINO, W.S.*: Kér nézet egy kapcsolatról: A szülők és felnőtt gyermekeik véleményének összehasonlítása a generációk közötti kapcsolat minőségéről.
- MYERS, S.M.*: Lakhelyváltoztatás, mint életmód: bizonyítékok a generációk közötti azonosságok alapján.
- BLUESTONE, C.–TAMIS-LE MONDA, C.S.*: Nevelési módszerek a munkás és középosztálybeli afro-amerikai anyák körében.
- STEWART, S.D.*: A távolélő anyák és apák kapcsolata a gyermekekkel.
- HOLDEN, G.W.–MILLER, P.C.–HARRIS, S.D.*: A testi fenytés instrumentális oldala: a szülői gyakorlat és a remélt eredmény.
- UPCHURCH, D.M.–ANESHENSEL, C.S.–SUCCOFF, C.A.–LEVY-STORMS, L.*: A serdülőkörúak szexuális aktivitása és a szomszédsági és családi kapcsolatok.
- WHITBECK, L.B.–YODER, K.A.–HOYT, D.R.–CONGER, R.D.*: Szexuális aktivitás a serdülőkör elején: a fejlődés tanulmányozása.

## POPULATION

a Francia Nemzeti Népeességtudományi Intézet folyóirata

## 1999. No. 3.

- BAUDCHON, G.–RALLU, J.-L.*: Demográfiai és társadalmi változások Új Kaledóniában a Matignon megállapodás után.
- DU LOU, A.D.–MSALETTI, P.–VIHO, I.–WELFFENS-EKRA, C.*: Terhességmegszakítások Abidjanban: a termékenység csökkenésének lehetséges oka.

Franciaország demográfiai helyzete.

- PRIoux, F.*: Jelenlegi irányzatok.
- MUNOZ-PEREZ, F.–PRIoux, F.*: Házasságon kívül született gyermekek és szüleik. Szülői elismerések és legitimáció 1965 óta.
- CALOT, G.–SARDON, J.-P.*: A népesség öregedésének tényezői.
- TOUAIN, S.*: Munkavégzés az 55 éves kor után Olaszországban.
- COURBAGE, Y.*: Az 1988. és 1999. júniusi választások Észak-Írországban: a demográfiai tényező.

**1999. No. 4–5.**

- CHESNAIS, J.-C.*: Bevándorlás és az Egyesült Államok népessége.  
*AVDEEV, A.–MONNIER, A.*: Nupcialitás Oroszországban: kis megértés és komplex jelenség.  
*HEYER, E.–CAZES, H.*: A "hasznos gyermek" gondolata: a népességi genetika demográfiai vonatkozásai.  
*ROHRBASSER, J.-M.*: William Petty (1623–1687) és a népesség megkétszereződésére vonatkozó számítások.  
*LEVY-VROLANT, C.*: Az egészségtelen környezet diagnózisa és hatása a városra: Párizs 1894–1960.  
*MONNIER, A.*: A fejlett országok újabb demográfiai helyzete.  
*SIMMAT-DURAND, L.–MARTINRAU, H.*: Az illegális kábítószer-használat elleni harc huszonöt éve.  
*LASSALE, D.*: Állampolgárság és honosítás az Egyesült Királyságban (1986–1997).  
*BACCAINI, B.*: A belső vándorlás és a külső vándorlási egyenleg területi becslése népszámlálási adatok alapján.

**POPULATION AND DEVELOPMENT REVIEW**

az Amerikai Népesedési Tanács folyóirata

**1999. No. 2.**

- LESTHAEGHE, R.–WILLEMS, P.*: Átmeneti jelenség az alacsony termékenység az Európai Unióban?  
*VAN DALEN, H.P.–HENKENS, K.*: Mennyire befolyásosak a demográfiai folyóiratok?  
*KOHLER, H.P.–RODGERS, J.L.–CHRISTENSEN, K.*: A termékenységi magatartások a génjeinkben vannak? A dán ikervizsgálat eredményei.  
*WHITE, K.M.*: A keringési rendszer és a tuberkulózis mortalitása: e két halálok változásának ellentétes hatásai.  
*MASSEY, D.S.*: Nemzetközi vándorlás a XXI. sz. fordulóján: az állam szerepe.  
*MAYER, P.*: A nemi arány változása Indiában.

**1999. No. 3.**

- Mc NICOLL, G.*: A népesség súlya a nemzetközi rendben.  
*HOPPER, G.R.*: Az élelmiszertermelés változása és a táplálkozás minősége Indiában, 1947–1998.  
*CALDWELL, J.C.*: A később bekövetkezett termékenységcsökkenés nyugaton: az angol nyelvű országok vizsgálata.  
*BONGAARTS, J. –BULATAO, R.A.*: A demográfiai átmenet befejezése.  
*WILSON, C.*: Evolúciós elmélet és a termékenység történelmi csökkenése.  
*DONAHOE, D.A.*: A női munka becslése a fejlődő országokban.

**POPULATION STUDIES**

A Londoni Közgazdasági Főiskola Népeségvizsgáló Bizottságának folyóirata  
**1999. No. 3.**

- BOONGAARTS, J.*: A termékenység hatása a gyermekvállalás naptárának változására a fejlődő világban.
- CALVÈS, A-E.*: Az afrikai egyedülálló anyák marginalizálódása a házassági piacon: bizonyítékok Kamerunból.
- KERTZER, D.I.-SIGLE, W.-WHITE, M.J.*: A gyermekhalandóság és a gondozás minősége az elhagyott gyermekek körében a XIX. századi Olaszországban.
- CHANDOLA, T.-COLEMAN, D.A.-HIORNS, R.W.*: Jelen európai termékenységi minták: görbék illesztése „torzult” megoszlásokhoz.
- MADISE, N.J.-MATTHEWS, Z.-MARGETTS, B.*: A gyermekek tápláltságának eltérései a háztartások között: hat fekete-afrikai ország összehasonlítása.
- RICHARDS, E.*: A britek és írek írástudóságának térképe Ausztráliában, 1841.
- PULLUM, T.W.-PERI, A.*: A homogámia többváltozós vizsgálata Montevideóban, Uruguayban.

**POPULATION TRENDS**

Nagy-Britannia Nemzeti Statisztikai Hivatalának folyóirata  
**1999. No. 3.**

- HASKEY, J.*: Házasságon kívüli szülések: az egyedülálló és együtt élő, de később házasságra lépő anyák.
- GRUNDY, E.-MUPHY, M.-SHELTON, N.*: Ami a háztartáson túl van: a generációk véleménye a rokoni együttélésről és a rokoni kapcsolatokról.
- MOSS, C.*: A 2001. évi népszámlálás témáinak és kérdéseinek kiválasztása.
- WILSON, T.-REES, P.*: Az 1991. évi népszámlálás adatainak összekapcsolása az 1998. évi helyhatósági választások körzeteivel.
- HARDING, S.-DEWS, H.-SIMPSON, S.L.*: A nevek csoportosítására kidolgozott számítástechnikai algoritmus mennyire hatékony a dél-ázsiai származás azonosítására.